

lékosabban leírja és lerajzolja, megingathatatlan előírások szerint a jólismert fajokat, az a petrográfus, aki egy homokfajta szemcsenagyság elemzését végzi, bele kell törődjék abba, hogy valóban fáradságos munkájának gyümölcsét adattárban tartsa és azokból valóban csak az új eredményeket hozza nyilvánosságra. « A tudományos közlés terjengőssége és bősége hovatovább akadályosítja a földtan fejlődését ».

Magunk vonatkozásában a nálunk kialakult tervszerű kutatások kivételében pontosan fölmérjük és fölmérhető a cél, amit elérni kívánunk. Az elkészült dolgozatok közlésének súlyos költségkérdéseire és a papirosszükséglet korlátaira való tekintettel reánk is erősen vonatkoztathatók G i g n o u x további értékelési megállapításai.

Minden kezdő geológus abban a tudatban él, hogy a megfigyelések tömege, még a legjelentéktelenebbek is, amelyeket vizsgálódásai során kinosan összeszedett, felbecsülhetetlen kincset jelent, amelyet teljes egészében az utókorra kell hagyni. Ezért vannak a végláthatatlan és költséges disszertációk, amelyeket csak kevésszámú specialista olvas el, és amelyeket az olvasók nagy tábora csak gyorsan átlapoz. Más tudományágaktól eltérően, mi geológusok elég kevesen vagyunk és elég egységesek ahhoz, hogy majdnem mindnyájan személyesen ismerjük egymást. Két eset van: vagy bizalommal viseltetik az olvasó a szerző tudományos megbízhatósága, megfigyelőképessége és egyeneslelkűsége iránt és akkor felesleges a kibúvások, szerves maradványok és ásványok aprólékos leírása. Elég ha végkövetkeztetéseit közli velünk. Vagy hiányzik ez a bizalom, akkor pedig a részletek hosszas leírása sem fogja azt bennünk fölkelteni.

Ugyanakkor azonban ez azt a veszélyt rejti magában, hogy a túlságosan gyakran leírt és valóban új szempontokat sem tartalmazó leírásokban elvész az a kevés új felfedezés, amelyet érdemes közölni.

Legyünk tehát rövidke és takarékosak és ellensúlyozzuk ezt a rövidséget és szűkmarkúságot dolgozataink gondosabb előkészítésével.

Véleményünk szerint ezeknek a kívánalmaknak azzal is eleget kell tennünk, hogy a bevezetőben jelzett stíluskétségünket is fejlesszük. Nem kívánható ugyan az irodalmi munkák eredeti stílusa, de ez nem jelentheti a pongyola, zagyva írásmód jogosságát, még kevésbé a tudományos munkára is kötelező forma mellőzését.

Az itt elmondottak nem jelentenek különösebb korlátozást a tudományos szabadságban, de kötelező alkalmazkodást kívánnak a megértést szolgáló szakmai egységes nevezéktanhoz, a fogalmak tisztázásához s nem utolsó sorban közlési lehetőségeink gazdaságos kihasználásához. A magyar földtan nagyratörő fejlődésének mai állapotában ezeket a kérdéseket állandóan napirenden tartjuk s szakmai helyesírásunk, valamint nevezéktanunk egységesítésére törekedünk.

SAKNYELVÜNK ÉS A MAGYAR HELYESÍRÁS

VADÁSZ ELEMEÉR

A Magyar Tudományos Akadémia nemrég kiadta, rövid időn belül utánnyomásban is a Magyar Helyesírás Szabályainak tizedik átdolgozott és bővített kiadását. Régóta vártuk, mert a főlzabradulás óta főlzaporodott »hivatalos íráások« stílusa és teljesen »helytelen« írásmódja nemcsak a hivatalokban, hanem egyetemeinken, sőt az Akadémián belül is, olyan méreteket öltött, ami már az írástudatlanság minden ismérvét kimeríti. Nyelvünknek ilyenirányú fejlődése semmiesetre sem kívánatos. Ellene folytatott harcunk nehéz földadat. Kívánatos, hogy a helyesírási szabályzat ebben a harcban sikeres legyen.

Az új szabályzat előkészítése, az előző szerint már 1951-ben kezdődött. A földadat szokatlan nehézségeit mutatja, hogy az előkészítés több időt vett igénybe, mint amire

számítottak. Az Akadémiai Helyesírási Főbizottság számára a sokféle, egyéni, iskolai, nyomdai és egyéb helyesírási módok eddigi szabályozatlanságában valóban nem lehetett könnyű föladat megfelelő, minden irányban kielégítő szabályokat megállapítani. Az előszó szerint »lesznek ebben a kiadásban is olyan részletek, amelyek talán nem mindenki számára megnyugtatók«. Valóban vannak ilyenek s alábbiakban a magunk részéről magyar földtani szaknyelvünk szempontjából kívánunk néhány kérdésre reámutatni.

Az Egyetemi Földtani Intézet Szakszótárkészítő Munkaközössége előrehaladt munkája közben kezdettől fogva foglalkozik szakkifejezéseink magyarításával, magyarossá tételével és nagyszámú idegen szavunk lehetőségeig kiejtés szerinti magyaros írásmódjával. Ez a kérdés egyetemi oktatásunk egyik kötelezettsége is. Nem vagyunk abszolút puristák, de a magyaros írásmódban sokkal messzebb kell mennünk, mint a helyesírási szabályzat, mert szakmai nyelvhasználatunkban sokkal több a »közkeletinek« számító szó, mint a köznyelvben. Erre a szabályzat is módot adhat. Tehát írhatunk »kuprumot«, sőt »deszeptilt« a 280. pontban foglalt cuprum, deseptyl helyett is.

Az idegen szavak magyaros átírásában sok nehézséget okozott számunkra a ch, qu, w betűhasználat. Ezt most eloszlatja a helyesírási szabályzat, amely a »szűkebb ábécé« mellett megkülönböztet »teljesebb ábécét«, amelyben ezek elismert betűk. Egyelőre elfogadjuk, azzal a tudattal, hogy ez csak átmeneti megoldás, mert ezek az idegen betűk előbb-utóbb fölöslegessé válnak. Ez máris folyamatban van, mert szaknyelvünkben gyakran találunk tehniká, mechanika írásmódot, ami dogmatikailag helytelen ugyan, de tűrhető. Föltűnés nélkül írhatunk »akvitáni«-t is. A kettős w írásának a magyarban nem sok értelme van, mert kiejtésben semmivel sem erősebb, mint az egyszerű v, ami tudvalevőleg a németben nem »v« hangzású. Egyelőre tehát »werfenit« írunk, de nem sokáig, mert a kettős v a jövőben csak idegen nevek írásában marad meg. Itt említhetjük, hogy szokatlan a Párizs írásmód, mert ebben a »zalaias« kiejtésben a lágy francia szónak egyébként néma »s« betűjét németes keménységgel hangsúlyozzuk.

A szabályzat szóelemző írásmód magyarázatában elijesztő dolgokat látunk az »ejtés« példáiban. Nem tudjuk, hogy mire jók ezek a szerintünk a helyes magyar kiejtésben nem létező ejtésmódok, de ha nyelvoktatásunk ilyen módot tanít szóelemzésre, akkor érthetővé válik, ha lassanként teljesen eltűnik a helyes magyar beszéd. Túlzó állítás, hogy helyes magyar kiejtésben »szavagban«, »tűszhöz«, »athat«, »nébdal«, »hidektél«, »szémpor«, »tammet«, »jeccsalás (sőt jetycsalás!)« »haccsoport«, »beszéjjettek«, »áj«, »partyai« és a 70—80. pontban fölsorolt esetek magyar kiejtési példakul szerepeljenek. Lehetséges, hogy ilyen vegyes nemzetiségű népünk svábos, szlovákos és egyéb zargonjában vannak, de ezeknek akadémiai tudományos fémjelzését helytelennek és céltalannak tartjuk. Még az is megengedhető, hogy ilyen »szóelemzésekké«, »zöngézéssel« nyelvtudósaink az Akadémia négy falán belül foglalkozzanak, de ezeket magyar ejtésmódokként az írásmóddal szembeállítani nem lehet. Ez »téves hangzás« lehet, de magyar »ejtésnek« nevezni nem szabad! Még az is lehet, hogy ezek közül egyik-másik (a legtöbb semmiesetre sem) tájszólásban szerepel, de az Akadémiai Helyesírási Főbizottság részéről »nyelvfeljesztésünknek« népünk felé fordulása ilyen módon nincs szükség. Ez tudományos mezbe öltöztetett minőségrontás, selejttermelés, mert népünk nyelve érzékeléséből nem kell átvonnunk ami rossz. Ellenkezőleg, annak javítására kell népünket is reánevelni, oktatni, nem hozzá leszállni, hanem a jobbra főlemelni! Semmi akadály annak, hogy népünk ne »kapálja kerteyt«, (föltéve, de nem megengedve, hogy ezt teszi), hanem nemcsak írásban, de kiejtésben is rendszeren kapálja meg kertjét. Ezekután nem lepett

meg az »Irodalmi Ujság« január 8. számában Zelk Zoltán versében szereplő »pazaltad« spanyolos szó a magyar pazaroltad helyett. És ne csodálkozzunk színészeink, hivatásos szavalóink és énekeseink sokszor kifogásolt kiejtési módján.

A 104. pontban adott kettős »ll« írásmódjában nyelvértékünk szerint némi kivételek lehetőségét jelzi. Nem hiszem, hogy a szabályellenes »keveselte« írásmódban bárki »keveselné« az l betűt. Ezzel szemben haladásnak tűnik a »kevésbé«, amit még félvészázad előtt (ha jól emlékszem Arany Jánosra való hivatkozással) úgy tanultunk, hogy »egy bé kevés bé«.

Szaknyelvünk tekintetében közelebből érintenek bennünket a kötőjeles írásmód illetve szókapcsolatok, szóösszetételek, egybeírás szabályok. Itt nagyon sok részünkre alkalmatlan szabályt és ellenmondást találunk. Ezt egyébként a 141. pont a magyar helyesírás legnehezebb kérdésének mondja, aminek megoldásában nem szabad »nyelvértékünk«-re (szerintünk egy fölösleges kötőjeles szétválasztás) támaszkodni. »A nyelvérték azonban nem biztos alap, sokszor egyénenként eltérő megoldást sugall«. Remélhetőleg sajtóhiba a »vajás kenyér« és a »zsíroskenyér« megkülönböztetése. Különösen a földrajzi nevek írásmódja érdekel bennünket közelebből. A 238—246. pontban foglaltakkal egyetértünk. De már a 247—251. pontban foglaltak ellenmondásait nem vállalhatjuk a kötőjeles írásmóddal, mert mi Belsőázsziát, Magastátrát, Sebeskőröst, Aldunát, Északerdélyt, Középpafrikát, Távolkelet, Lajtahegység, Csepelszigetet, Szabadsághegyet, Bükkalját, Mátrahegységet írunk. Ezek egybetartozásának megítélésében nem »egyéni«-leg, hanem »szakmailag« illetékesebbek vagyunk. A melléknemes használatban ugyan csak elfogadhatatlanok a 225. pontban foglaltak, mert a különírás itt teljesen indokolatlan s az egybeírás nyomatékosabban hat (békésmegyei, mátravidéki, tiszamelléki). Ezek teljesen azonosak a 252. pontban foglaltakkal. A kötőjeles szóalakot a lehetőség szerinti legszűkebb keretekre szorítjuk. Ezért a 398. pontban foglaltakat sem mindenben követjük. Mindezek a szabályzatban még nem véglegesek, ezért a 260. pont szerint a szakmai nyelvben a föntebb jelzett eltérések »a szigorúan tudományos használatra szánt művekben lehetségesek«. Tehát az Akadémiai Kiadó és ennek nyelvi lektorai ilyen kívánalmainkat a helyesírási szabályok szabadabb értelmezése szerint, elfogadni tartoznak.

Nem lehet célunk itt szakmai nyelvünk helyesírási kérdéseinek részletes tárgyalása. A magyar helyesírás szabályainak most megjelent kiadása sok segítséget nyújt nekünk különleges kérdéseinkben is. Az itt fölvetett kifogásaink elkerülhetők lettek volna, hogyha az amúgyis hosszú előkészítésben természettudományi szakíróink nagyobb mértékben érvényesítették volna különleges kívánalmaikat. A kiadott szabályok nagy számának lezáratlan volta erre a jövőben még módot adhat.